

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

σε συνεργασία με το

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ
ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΤΖΟΡΤΖΙΑ ΠΕΠΚΟΛΑΪ Α.Μ 646

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπων Καθηγητής : Δρ. Διονύσης Λουκέρης, Συνεργαζόμενος Ερευνητής Ι.Π.Τ.Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

2^ο μέλος: Δρ. Καραμπατζάκη Ζωή, Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια Ι.Π.Τ.Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

3^ο μέλος: Δρ. Ζαχαρούλα Ταβουλάρη, Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια Ι.Π.Τ.Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

Αθήνα, 2024

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τις διαπροσωπικές σχέσεις των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αναπηρίες στην προσχολική εκπαίδευση. Οι σχέσεις που αναπτύσσονται στην τάξη του νηπιαγωγείου είναι θεμελιώδεις για την κοινωνικοποίησή τους και στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και αυτοεκτίμησης. Τα χρόνια στο νηπιαγωγείο είναι καθοριστικά, καθώς παρέχουν ένα υποστηρικτικό περιβάλλον όπου τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να αλληλεπιδρούν και να αναπτύξουν φιλίες με συνομηλίκους. Ωστόσο, τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αναπηρίες φαίνεται να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην διαμόρφωση κοινωνικών σχέσεων λόγω έλλειψης ευκαιριών αλληλεπίδρασης, κοινωνικής απομόνωσης και διαφόρων προκαταλήψεων από τους συνομηλίκους τους λόγω της διαφορετικότητάς τους. Σκοπός, λοιπόν, της εργασίας είναι να μελετηθούν οι διαπροσωπικές σχέσεις των παιδιών με ειδικές ανάγκες στην προσχολική ηλικία και ειδικότερα να διερευνηθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν τις διαπροσωπικές σχέσεις των παιδιών με ειδικές ανάγκες και να εντοπιστούν τρόποι που μπορούν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες να βελτιώσουν τις κοινωνικές τους δεξιότητες.

Λέξεις κλειδιά: διαπροσωπικές σχέσεις, προσχολική εκπαίδευση, κοινωνικές σχέσεις, σχέσεις, ειδική αγωγή, ειδικές ανάγκες.

ABSTRACT

This dissertation examines the interpersonal relationships of children with special educational needs and disabilities in preschool education. The relationships that develop in the kindergarten are fundamental to their socialization and the development of social skills and self-esteem. The kindergarten years are crucial as they provide a supportive environment where children have the opportunity to interact and develop friendships with peers. However, children with special educational needs and disabilities seem to face difficulties in forming social relationships due to lack of opportunities for interaction, social isolation and various prejudices from their peers due to their diversity. **The purpose of the work is to study the interpersonal relationships of children with special needs in preschool age. The aim is to investigate the factors that affect the interpersonal relationships of children with special needs, to examine their social acceptance by their peers and to point out ways that children with special needs can improve their social skills.**

Keys: Interpersonal relationships, preschool education, social relationships, relationships, special education, special needs.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αναστασίου, Έ. (2007). *Η ένταξη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην προσχολική εκπαίδευση* (Bachelor's thesis).

Αυγέρη, Γ. (2015). *Κοινωνική συμμετοχή και ποιότητα φιλίας μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε γενικά δημοτικά σχολεία με τμήματα ένταξης* (Master's thesis).

Βασιλικού, Σ. (2010). *Οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των μαθητών/τριών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε συνάρτηση με την σχολική τους επίδοση*. Πτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Ζώνιου-Σιδέρη Α., (2006). *Ένταξη: Μια εκπαιδευτική προοπτική για το σημερινό σχολείο*, 9ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρίας Κύπρου, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ), σελ 756.

Θωίδης, Ι., Πνευματικός, Δ., & Χαϊτίδου, Π. (2014). *Ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών με ειδικές ανάγκες: Η περίπτωση παιδιών με αυτισμό, νοητική ανεπάρκεια και μαθησιακές δυσκολίες*, Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 58, 67-88

Ιμβριώτη, Ρ. (1939α). *Ανώμαλα και καθυστερημένα παιδιά. Πρώτος χρόνος του Προτύπου Ειδικού Σχολείου Αθηνών*. Αθήνα: Ελληνική Εκδοτική Εταιρία.

Ιμβριώτη, Ρ. (1939β). *Έκθεσις περί της εργασίας του Προτύπου Σχολείου Αθηνών. Κατά το σχολικόν έτος 1938-39*. Σχολική Υγιεινή, 32-33, 22-41.

Καλαντζή-Αζίζι, Α. (1990). *Οι σχέσεις θεραπευτού-πελάτη στις θεραπείες της συμπεριφοράς*. Τετράδια Ψυχιατρικής, 30, 90-99.

Καλαντζής Κ. (1985). *Διδακτική των Ειδικών Σχολείων- Για νοητικά καθυστερημένα παιδιά*. Αθήνα: Καραβίας-Ρουσόπουλος.

Καράγγελη, Μ. (2005). *Η επίδραση του εκπαιδευτικού στις διαπροσωπικές σχέσεις του παιδιού* (Bachelor's thesis).

Καραγιάννη, Κ. (2017). *Συνεκπαίδευση παιδιού με αυτισμό υψηλής λειτουργικότητας σε νηπιαγωγείο*. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2016(1), 358-366.

Καρακατσάνης, Α. (2017). *Ειδική αγωγή και εκπαίδευση: Θεωρητική προσέγγιση και εφαρμογές*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Κατσιφα, Π. Ε. (2015). *Η κοινωνική ένταξη, οι κοινωνικές σχέσεις και οι αλληλεπιδράσεις των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο σχολείο της γενικής εκπαίδευσης* (Πτυχιακή εργασία).

Κόρακας, Π. (2017). *Πολιτικές για την ένταξη παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και πραγματώσεις στην ελληνική περίπτωση*.

Κουτσουράκη, Σ., (n.d). *Σύγχρονες τάσεις της Παιδαγωγικής: εφαρμογές στο σχολικό πλαίσιο (ΚΠΒ02, θέμα: «Ένταξη ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα (ιστορική εξέλιξη, θεσμικό πλαίσιο, στοχοθεσία, υποστηρικτικοί θεσμοί)»*. Επιμέλεια: Νιανιούρης Αντώνιος.

Κρουσταλάκης, Γ. (2000). *Παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες στην οικογένεια και το σχολείο-Ψυχοπαιδαγωγική Παρέμβαση*. Αθήνα: Λύχνος.

Κουκουρίκα, Ε. (2019). *Ειδική αγωγή: Από τη θεωρία στην πράξη*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη.

Κυτίπη, Α., Σωτηριάδου, Β., & Τράκα, Μ. (2015). *Η ειδική αγωγή στην Ελλάδα και στην Κύπρο*.

Λιάκου, Α. (2021). *Αντιλήψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την ένταξη μαθητών με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο* (Master's thesis).

Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (1993). *Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπεαζίδου, Ε. Χ. (2014). *Ο ρόλος της κοινωνικής συμπεριφοράς, της συμμετοχής στο παιχνίδι και των δεξιοτήτων φιλίας στο πλαίσιο της ανάπτυξης των κοινωνικών σχέσεων στο νηπιαγωγείο*.

Ν.3699/2008 «Ειδική αγωγή και εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ:199, τ.Α', 02/10/2008.

Νεραντζάκη, Μ. *Οι διαπροσωπικές σχέσεις των μαθητών και οι παράγοντες που τις επηρεάζουν*

Ξωχέλλης, Π. (2015). *Λεξικό της Παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

Παπαδάκη-Μιχαηλίδη, Ε. (1997). *Η σιωπηλή γλώσσα των συναισθημάτων: η μη λεκτική επικοινωνία στις διαπροσωπικές σχέσεις* (3η έκδ). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παπαδοπούλου, Α. (2017). Φιλικές σχέσεις ατόμων με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες: διαφοροποιήσεις κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης τους.

Πεπκολάι, Τ. (2021). Διαμόρφωση θετικού κλίματος τάξης και η επίδραση του στις διαπροσωπικές σχέσεις των παιδιών: μια εμπειρική μελέτη στην προσχολική εκπαίδευση.

Ράπτης, Π., Τσομπανίδης, Γ., & Φατούρου, Α. (2000), Αυτισμός: Σχέσεις αλληλεπίδρασης αυτιστικών παιδιών με παιδιά του «κανονικού» σχολείου, Στο: Κυπριωτάκης, Α. (επιμ.), Πρακτικά Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής, Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης, 503-517

Σαΐτη, Α., & Σαΐτης, Χ. (2012). Ο διευθυντής στο σύγχρονο σχολείο. Αθήνα : Αυτοέκδοση.

Σίσκου, Π. (2017). Η ένταξη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη γενική τάξη και οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις με τους συμμαθητές τους (Doctoral dissertation, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης).

Στατήρη, Β. (2015). Οι κοινωνικές δεξιότητες, η κοινωνική θέση και το αίσθημα του ανήκειν των μαθητών με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό δημοτικό σχολείο (Master's thesis).

Τσιμπιδάκη, Α. «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση: Ανίχνευση, διαφοροδιάγνωση και παρέμβαση». Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Τσιωμή, Ε. (2014). Απόψεις εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης για την ένταξη παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Master's thesis).

Φύσσα, Α. (2005). Η κοινωνική ένταξη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην προσχολική εκπαίδευση: εκπαιδευτικές πρακτικές και επιμέρους στρατηγικές προώθησης κοινωνικών και κοινωνικο-επικοινωνιακών δεξιοτήτων (Bachelor's thesis).

Ξένη βιβλιογραφία

Avramidis, E., & Norwich, B. (2002). *The attitudes of teachers towards inclusion: A review of the literature. European Journal of Special Needs Education, 17*(2), 129-147. <https://doi.org/10.1080/08856250210129056>

Bakken, J. P. (2016). *Inclusion in education: A review of the literature. International Journal of Inclusive Education, 20*(6), 603-620.

Bauminger-Zviely, N., Eytan, D., Hoshmand, S., & Rajwan Ben-Shlomo, O. (2020). *Preschool Peer Social Intervention (PPSI) to enhance social play, interaction, and conversation: Study outcomes. Journal of Autism and Developmental Disorders, 50*(3), 844-863.

- Berk, L. E. (2003). *Development through the lifespan*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Berk, L. E. (2016). *Ανάπτυξη του Παιδιού*. Επιμ: Χαράλαμπος Τσορμπατζούδης. Εκδοτικός Όμιλος Ίων.
- Berk, L. E., & Winsler, A. (1995). *Scaffolding children's learning: Vygotsky and early childhood education*. *National Association for the Education of Young Children*.
- Bossaert, G., Colpin, H., Jan, S., & Petry, K. (2011). *The attitudes of Belgian adolescents towards peers with disabilities*. *Research in Developmental Disabilities, 32*, 504–509.
- Bukowski, W. M., Hoza, B., & Boivin, M. (1996). *Peer rejection and friendship: The roles of social skills and relational aggression*. *Social Development, 5*(3), 250-267.
- Cameron, C., & Cook, B. G. (2013). *Teacher preparation for inclusion: A systematic review*. *International Journal of Inclusive Education, 17*(4), 191-206.
- Chang, Y. C., Shih, W., & Kasari, C. (2016). *Friendships in preschool children with autism spectrum disorder: What holds them back, child characteristics or teacher behavior?*. *Autism, 20*(1), 65-74.
- Chen, J., Lin, T. J., Justice, L., & Sawyer, B. (2019). *The social networks of children with and without disabilities in early childhood special education classrooms*. *Journal of autism and developmental disorders, 49*, 2779-2794.
- Cohen, J., McCabe, E., Michelli, N. M., & Pickeral, T. (2009). *School climate: Research, policy, practice, and teacher education*. *Teachers College Record, 111*(1), 180-213.
- Cole, M., & Cole, S. (2000). *Η ανάπτυξη των παιδιών*. (Μ. Solman, Μτφ.). Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Deegan, J. G. (1996). *Children's friendships in culturally diverse classrooms*. London: The Falmer Press.
- Denham, S. A., Bassett, H. H., & Wyatt, T. (2003). *Emotional and social development in preschoolers: A longitudinal study*. *Journal of Emotional Development, 2*(1), 1–20.
- Denham, S. A., Bassett, H. H., & Zinsser, K. (2013). *The role of emotional competence in early school readiness*. *Social and Personality Psychology Compass, 7*(1), 1-12. <https://doi.org/10.1111/spc3.12001>
- Diamond, K., & Hong, S. (2010). *Young children's decisions to include peers with physical disabilities in play*. *Journal of Early Intervention, 32*, 163-177.
- Farmer, T. W., Hamm, J. V., Dawes, M., Barko-Alva, K., & Cross, J. R. (2019). *Promoting inclusive communities in diverse classrooms: Teacher attunement and social dynamics management*. *Educational Psychologist, 54*(4), 286–305.

- Feofanov, V. N., Konstantinova, N. P., & Koroleva, J. A. (2020). *The Peculiarities of Relationships of Disabled Preschoolers with Their Peers under Inclusive Education Conditions. The Education and science journal*, 22(5), 67-89.
- Friend, M., & Cook, L. (2013). *Interactions: Collaboration Skills for School Professionals*. Pearson Higher Ed.
- Garrote, A., & Moser Opitz, E. (2021). *The social relationships of students with intellectual disabilities in inclusive classrooms. Empirische Sonderpädagogik*, 13(3), 201-215.
- Graham, J. R., O'Connor, E. E., & DeMarco, D. (2008). *The impact of attitudes on peer relationships in children with special needs. Education and Training in Developmental Disabilities*, 43(4), 483-493.
- Guralnick, M. J. (2011). *Inclusion in early childhood: Focusing on change. Journal of Early Intervention*, 33(4), 315-321.
- Guralnick, M. J., Connor, R. T., & Hammond, M. (1995). *Parent perspectives of peer relationships and friendships in integrated and specialized programs. American Journal of Mental Retardation: AJMR*, 99(5), 457-476.
- Hartup, W. W. (1996). The company they keep: Friendships and their developmental significance. *Child Development*, 67, 1-13.
- Hartup, W. W. (2011). *Critical issues and theoretical viewpoints*. In K. H. Kenneth & W. M. Bukowski (Eds.), *Handbook of Peer Interactions, Relationships and Groups*. Retrieved from <http://www.google.gr/books?hl=en&lr=&id=6x9cfetz-3kC&oi=fnd&pg=PA>
- Hehir, T., Grindal, T., & Eidelman, H. (2016). *A summary of evidence for inclusive education. The Harvard Education Press*.
- Hesapçioğlu, S., Göl, M., & Yıldırım, M. (2018). *The effects of social acceptance on children's psychological well-being. Educational Sciences: Theory & Practice*, 18(1), 227-244.
- Hogg, M. A., & Vaughan, G. M. (2010). *Essentials of social psychology*. Pearson Australia.
- Howes, C., Matheson, C. C., & Hamilton, C. E. (1994). *Maternal, teacher, and child care history correlates of children's relationships with peers. Child Development*, 65(1), 264-273.
- Koster, M., Nakken, H., Pijl, S. J., & Van Houten, E. (2009). *Being part of the peer group: A literature study focusing on the social dimension of inclusion in education. International Journal of Inclusive Education*, 73(2), 117-140.
- Küçüker, S., Işıkoğlu Erdoğan, N., & Çürük, Ç. (2014). *Peer acceptance of children with disabilities in inclusive kindergarten classrooms. PAMUKKALE UNIVERSITESI EGITIM FAKULTESI DERGISI-PAMUKKALE UNIVERSITY*.

Kuyini, A. B., & Desai, I. (2009). *Collaborative education: A global perspective on teacher education's role*. *International Journal of Inclusive Education*, 13(7), 637-646.

Lindsay, G. (2007). *Educational psychology and the effectiveness of inclusive education*. *Educational Psychology in Practice*, 23(1), 1-26.

Lindsay, G. (2016). *Collaborative education: A global perspective*. *International Journal of Inclusive Education*, 20(2), 115-133. <https://doi.org/10.1080/13603116.2015.1045759>

Lindsay, G., & Edwards, D. (2013). *Inclusion and the role of teachers in promoting positive peer interactions: A review of the literature*. *International Journal of Inclusive Education*, 17(3), 273-285. <https://doi.org/10.1080/13603116.2011.594602>

Mahoney, J. L., Harris, A., & Eccles, J. S. (2004). *Organized activities as contexts for peer relationships*. *Journal of Adolescent Research*, 19(6), 1-28.

Odom, S. L., Trenor, J. M., & Spahn, J. (2013). *Promoting social competence in young children with disabilities: A comprehensive approach to inclusion*. *Little Exceptional Children*, 16(3), 49-63.

Ozokcu, O. (2018). *Investigation of peer relationships of children with and without special needs in the preschool period*. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 10(2), 92-105.

Parker, J. G., & Asher, S. R. (1987). *Peer relations and later personal adjustment: Are low-accepted children at risk?* *Psychological Bulletin*, 102, 357-389.

Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation in childhood*. New York: W. W. Norton & Company.

Rix, A., Hall, K., Barlow, A., & Nind, M. (2013). *The role of teachers in inclusion: A literature review*. *International Journal of Inclusive Education*, 17(1), 1-24.

Rose, R. (1998). *The Curriculum: A vehicle for inclusion or a lever of exclusion?* In C. Tilstone, L. Florian & R. Rose (Eds.), *Promoting Inclusive Practice* (pp. 27-38). Publishing Co: Routledge, London & New York.

Rubin, K. H., Bukowski, W. M., & Laursen, B. (2011). *Interactions, relationships, and peer groups*. In A. M. Laursen & W. A. Collins (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (pp. 187-222). Wiley.

Rowley, E., Chandler, S., Baird, G., Simonoff, E., Pickles, A., Loucas, T., & Charman, T. (2012). *The experience of friendship, victimization, and bullying in children with an autism spectrum disorder: Associations with child characteristics and school placement*. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 6, 1126-1134.

Stanton-Chapman, T. L., & Snell, M. E. (2011). *Promoting turn-taking skills in preschool children with disabilities: The effects of a peer-based social communication intervention*. *Early Childhood Research Quarterly*, 26(3), 303-319.

Scruggs, T. E., & Mastropieri, M. A. (2007). *The inclusive classroom: Strategies for effective teaching*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

Turnbull, A., Turnbull III, R., Shank, M., & Smith, S. (2004). *Exceptional Lives: Special Education in Today's Schools*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

Walther-Thomas, C. S. (1997). *Co-teaching and collaboration: A review of the literature*. *Remedial and Special Education*, 18(4), 255-267.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.